

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.41>

УДК 336.22

*I. А. Гуцул,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-22815940>
В. Й. Титор,
викладач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2039-3716>
І. П. Кекіш,
викладач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1798-3130>*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ У АДМІНІСТРУВАННІ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

*I. Gutsul,
Ph D in Economics, Associate Professor,
West Ukrainian National University, Ternopil
V. Tytor,
Lecturer of the S. I. Yriy Department of Finance,
West Ukrainian National University, Ternopil
I. Kekish
Lecturer of the S. I. Yriy Department of Finance,
West Ukrainian National University, Ternopil*

THE IMPLEMENTATION OF MODERN APPROACHES IN THE ADMINISTRATION OF CUSTOMS PAYMENTS

Процеси інтеграції України до світового економічного простору характеризуються зростанням обсягів міжнародних торгівельних взаємовідносин. Посилюються вимоги міжнародних суб'єктів торгівельної діяльності до забезпечення вільного доступу іноземних товарів і послуг на внутрішні ринки та зниження тарифних бар'єрів. Вимоги щодо відкритості економіки держави зумовлюють необхідність реформування митної політики та модернізацію системи адміністрування митних платежів. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення чинної практики адміністрування митних платежів в умовах реформування митної політики держави. Фундаментальні положення теорії фінансів та податків, а також наукові праці зарубіжних і українських вчених, присвячені дослідженню проблем справляння митних платежів та реформуванню митної політики держави. У праці визначені орієнтири впровадження сучасних підходів до адміністрування митних платежів в Україні; окреслені напрями застосування європейського досвіду адміністрування митних платежів в Україні. Удосконалення теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо адміністрування митних платежів в умовах реформування митної політики України.

The processes of Ukraine's integration into the global economic space are characterized by the growth of international trade relations. The demands of international trading entities to ensure free access of foreign goods and services to domestic markets and to reduce tariff barriers are increasing. Requirements for the openness of the state's economy make it necessary to reform the customs policy and modernize the system of administration of customs payments.

In recent years, the dynamics of receipts of customs payments to the State Budget of Ukraine has tended to decrease, which is explained by the unfavorable foreign economic situation in the world due to overcoming the consequences of the coronavirus infection, internal socio-economic and institutional problems of Ukraine,

in particular, the introduction of martial law in early 2022. That is why special attention is currently being paid to the problems of administration of customs payments in view of the real threats of lack of financial resources to the budget to provide priority socio-economic programs. The purpose of the study is to substantiate the theoretical and methodological principles and develop practical recommendations for improving the current practice of customs payment administration in the context of reforming the state's customs policy. The fundamental provisions of the theory of finance and taxes, as well as the scientific works of foreign and Ukrainian scientists, are dedicated to the study of the problems of customs payments and the reform of the customs policy of the state. Guidelines for the implementation of modern approaches to the administration of customs payments in Ukraine were determined; outlined directions for applying the European experience in the administration of customs payments in Ukraine. Improvement of theoretical and methodological principles and development of practical recommendations for the administration of customs payments in the conditions of reforming the customs policy of Ukraine.

Ключові слова: *митна політика, адміністрування митних платежів, контрабанда, митний кордон, митні органи, електронна система адміністрування.*

Key words: *customs policy, administration of customs payments, smuggling, customs border, customs authorities, electronic administration system.*

Постановка проблеми. Розвиток Української держави впродовж останніх декількох років характеризується обранням проєвропейського вектора та системними змінами в сфері державного управління економікою. Адміністративно- територіальна реформа, фінансова децентралізація, зміни в системі оподаткування тощо - перші кроки даних змін.

Особливу увагу заслуговує питання оптимізації умов розвитку митно-податкової політики держави. Формування ефективної системи оподаткування

та митної політики відповідно до вимог сьогодення передбачає забезпечення стабільності, що є можливим лише за умови відповідного адміністрування податків, зборів та митних платежів. Таким чином, питання формування ефективної системи адміністрування в сфері оподаткування та митних платежів є одним з особливо актуальних в рамках реформування державного регулювання та взаємодії з іншими державами на міжнародних ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий є внесок у створення наукового підґрунтя для формування і реалізації митної політики загалом та її реформування зокрема українських учених: І. Бережнюка, А. Войцещука, С. Герчаківського, О. Гребельника, С. Денисенко, О. Десятнюк, О. Дрозд, О. Запорожця, А. Крисоватого, І. Лютого, О. Микуляк, П. Пашка, Л. Прокіпчука, В. Сабадаша та ін.

Зазначені науковці та фахівці, здебільшого, приділяють увагу теоретичним та організаційно-правовим тенденціям супроводу процедур адміністрування митних платежів до бюджету. Однак, на нашу думку, окреслена проблематика потребує врахування зарубіжного досвіду, поглиблення напрацювань в контексті використання інформаційних систем і технологій в митному адмініструванні, а також трансформації до сучасних реалій стабілізації й розвитку економіки України.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад та формування практичних рекомендацій щодо удосконалення процедур адміністрування митних платежів в умовах реформування митної політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі ідентифікації та характеристики теоретико-методичних аспектів адміністрування митних платежів та систематизації напрацювань тлумачення даної категорії вченими-економістами, першочерговим вважаємо обґрунтування поняття «адміністрування». Даний термін походить від англійського «administration» та означає управління, організацію, виконання та контроль в ході певного процесу [1]. У більш широкому розумінні - це організаційно-розпорядча діяльність

керівників та органів управління, яка здійснюється через розпорядження та накази. У сфері державного управління публічне адміністрування визначають «як взаємовплив суб'єкта управління та носія влади на суспільні процеси та відносини відповідно до суспільно-значущих функцій і повноважень» [2, с. 76]. При цьому, у вузькому розумінні, дане поняття можна трактувати з двох сторін - як здійснення професійної діяльності державними службовцями в рамках виконання рішень та постанов уряду, та як розробку, вивчення і впровадження напрямків державної політики. Водночас, у широкому розумінні, адміністрування визначається як система управління, яка включає в себе адміністративні інститути відповідно до визначеної структури влади [3]. Таким чином, адміністрування податків, зборів та платежів чи податкове адміністрування (як по різному подають цей термін науковці-економісти), а, відтак, і адміністрування митних платежів, як його складова, можна визначити як окрему адміністративну підсистему в складі адміністративної системи державного сектора управління.

Об'єктивне визначення поняття “адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску та інших платежів” подано і в Податковому кодексі України. Так, відповідно до п. 1.1 ст. 14, адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи - це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законодавством [4].

Враховуючи тлумачення вищезазначених понять науковцями та законодавчими актами та досліджуючи систему адміністрування митних платежів і характеризуючи її як невід'ємну частину податкового

адміністрування і, водночас, підсистему митної справи, і, як наслідок, елемент формування та інструмент реалізації митної та податкової політики держави, доцільно визначити як систему правовідносин, що складається в результаті здійснення митними органами організаційно-управлінської діяльності за допомогою набору правил і засобів, визначених на законодавчому рівні, щодо готовності організації стягувати митні платежі зі своїх платників та контролю за цілісністю та правильністю цього процесу.

На нашу думку, суттєвий вплив на адміністрування митних платежів до бюджету здійснюють корупційні фактори. В цьому ракурсі слушною є точка зору Л. Прокіпчук, згідно з якою до загальних чинників відносяться наступні:

- надмірне втручання державних органів влади в економіку;
- ментальні та культурні норми, які лежать в основі поведінки чиновників;
- надмірна дискреція у повноваженнях та діях чиновників на усіх рівнях;
- відсутність нагляду та ефективного контролю за діями держслужбовців з боку керівництва та відповідних служб;
- відсутність підзвітності та недосконала система державного управління [5, с. 89].

Попри зазначені чинники, які мають суттєвий вплив на поширення корупції в органах державної влади, можна виділити і широке коло стимулів до участі у корупційних діях в митних і податкових органах, зважаючи на специфіку їх функціонування та поставлені до виконання завдання.

Перш за все, зрозумілим є той факт, що питання сплати податків і митних платежів для суб'єктів економіки є питанням зниження їх доходів, тобто сплата мита розглядається як понесений збиток. Відтак окремі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності використовують усі можливості для зменшення податкового тягара, зокрема йдучи за певних умов на підкуп працівників митних органів.

До групи специфічних чинників, які сприяють поширенню корупції у

митних органах, відносяться наступні:

1. Складність та обмежувальний характер функціонування митної системи - серед основних проблем взаємодії платника мита та відповідного органу - передовсім відсутність вичерпної інформації щодо процедури проходження митного контролю та сплати митних платежів, яка б дозволила суб'єктам ЗЕД усвідомлювати свою відповідальність і добровільно виконувати митне законодавство. Відсутність доступу до такої інформації, а також складні правила митних процедур результуються пошуком з боку платника можливості зустрічі із посадовою особою в митних органах для здійснення нею дискреційних повноважень з метою спрощення для платника митних платежів взаємодії з митним органом.

2. Високі ставки митних платежів. Сьогодні і в контексті традиційної фінансової теорії, і в контексті поведінкової економіки з питань прийняття рішень суб'єктами економіки з огляду на когнітивні упередження та евристики доведено, що чим вищими є ставки митних платежів та податків загалом, тим більший стимул у їх платників брати участь у корупційних діях з метою зменшення такого навантаження.

3. Дискреція при встановленні правил сплати митних платежів. На даний час у багатьох країнах поширеною є система надання дискреційних пільг, які можуть надавати високопосадовці митних органів, що створює передумови до участі таких осіб у корупційних діях. Такі додаткові повноваження посадовців негативно впливають на цілісність та справедливість митної системи і ведуть до виникнення сумнівів у платників мит щодо доцільності дотримання законодавчих норм.

4. Бюрократизація митних процедур, що потенційно сприймається платником як стимул до хабарництва для полегшення їх проходження.

5. Відсутність ефективної системи протидії та контролю за діяльністю посадовців митних органів. Відсутність ефективних дисциплінарних заходів. Сьогодні доволі мало уваги приділено питанню впровадження системи протидії корупційним діям у митних органах. Низький ризик виявлення корупційних дій

посадовців стимулює їх до участі у таких процесах. Додатковим чинником стримування корупційної поведінки є ефективна система санкцій.

6. Відсутність професіоналізму. Вибір можливості працевлаштування у митних органах у більшості випадків розглядається як короткострокова перспектива до збагачення, а не як довготривала професійна кар'єра [6, с. 69-70].

Одним з ключових напрямів подолання корупції у системі адміністрування митних платежів є формування ефективної системи сприяння доброчесності, що помітно зокрема в контексті аналізу заходів щодо боротьби з корупцією у митній системі країн ЄС. Сьогодні навіть у країнах з розвинутою системою адміністрування митних платежів значні зусилля спрямовуються на стимулювання ефективної діяльності органів контролю та виявлення корумпованої поведінки службовців.

Відтак питання боротьби з корупцією у системі адміністрування митних платежів має вирішуватися на рівні органів виконавчої влади та передбачати розробку заходів щодо нівелювання можливостей участі посадовців у корупційній практиці, а також формування чітких та простих законодавчих правил функціонування митних органів. Втілення практичних заходів щодо сприяння доброчесності в контексті адміністрування митних платежів має ґрунтуватися на таких принципах:

- невелика кількість ставок - передбачає оптимізацію та раціоналізацію системи ставок при справлянні митних платежів та чітке обґрунтування умов їх застосування, що веде до спрощення системи як для працівників митних органів, так і для платників митних платежів;

- оптимальний розмір митних ставок - усвідомлення платником справедливості встановлених митних платежів знижує стимули до участі у корупційних діях [7, с. 294];

- мінімізація винятків із загальних правил - ґрунтується на потребі досягнення справедливості при справлянні митних платежів; попри те, що усунення диверсифікації у системі справляння митних платежів є неможливою,

митне законодавство повинне виключати можливості дискреційного впливу посадовців митних органів на справляння цих платежів;

- мінімізація впливу людського чинника в системі адміністрування митних платежів;

- мінімізація нетарифних бар'єрів при здійсненні ЗЕД - потреба отримання численних ліцензій та дозволів на здійснення відповідної діяльності формує передумови та стимулює платника брати участь у корупційних діях;

- дієва система санкцій - адміністрування митних платежів повинне включати підсистему протидії правопорушенням. Водночас недостатнім є законодавче визначення умов встановлення санкцій, важливим є їх помірне, але ефективне, застосування (адже, як свідчить досвід розвинених країн, жорстка санкційна система застосовується вкрай рідко);

- незалежний механізм оскарження дій митних органів - попри ефективність розроблення митного законодавства, окремі його норми можна трактувати по-різному. Відтак для збереження цілісності системи та справедливості в контексті справляння митних платежів, важливою є можливість оскарження рішень митних органів у суді [8, с. 29].

Сьогодні питанню оптимізації системи адміністрування митних платежів приділено багато уваги у розвинених країнах, а численні заходи та механізми, які використовують в контексті процедури митного оформлення товарів та послуг, спрямовані на зменшення витрат платників митних платежів та скорочення терміну взаємодії з митним органом. Результативні механізми адміністрування митних платежів систематизовано на рисунку 1.

Аналізуючи роль комп'ютеризації в удосконаленні системи адміністрування митних платежів, слід зауважити, що запровадження автоматизації - це шлях до доброчесності у функціонування митних органів та збереження високих професійних стандартів. Такого висновку дійшли міжнародні організації, які провадять свою діяльність у сфері боротьби із корупцією у митних органах. Так, використання автоматики визнане ними найдієвішим інструментом досягнення митної доброчесності.

Автоматизація системи адміністрування митних платежів є вагомим напрямом в контексті реформування і модернізації митниці, адже вони сьогодні розглядаються як ефективні засоби контролю та досягнення доброчесності у митному управлінні, завдяки яким можна досягти збільшення прозорості і підзвітності у функціонуванні митних органів.

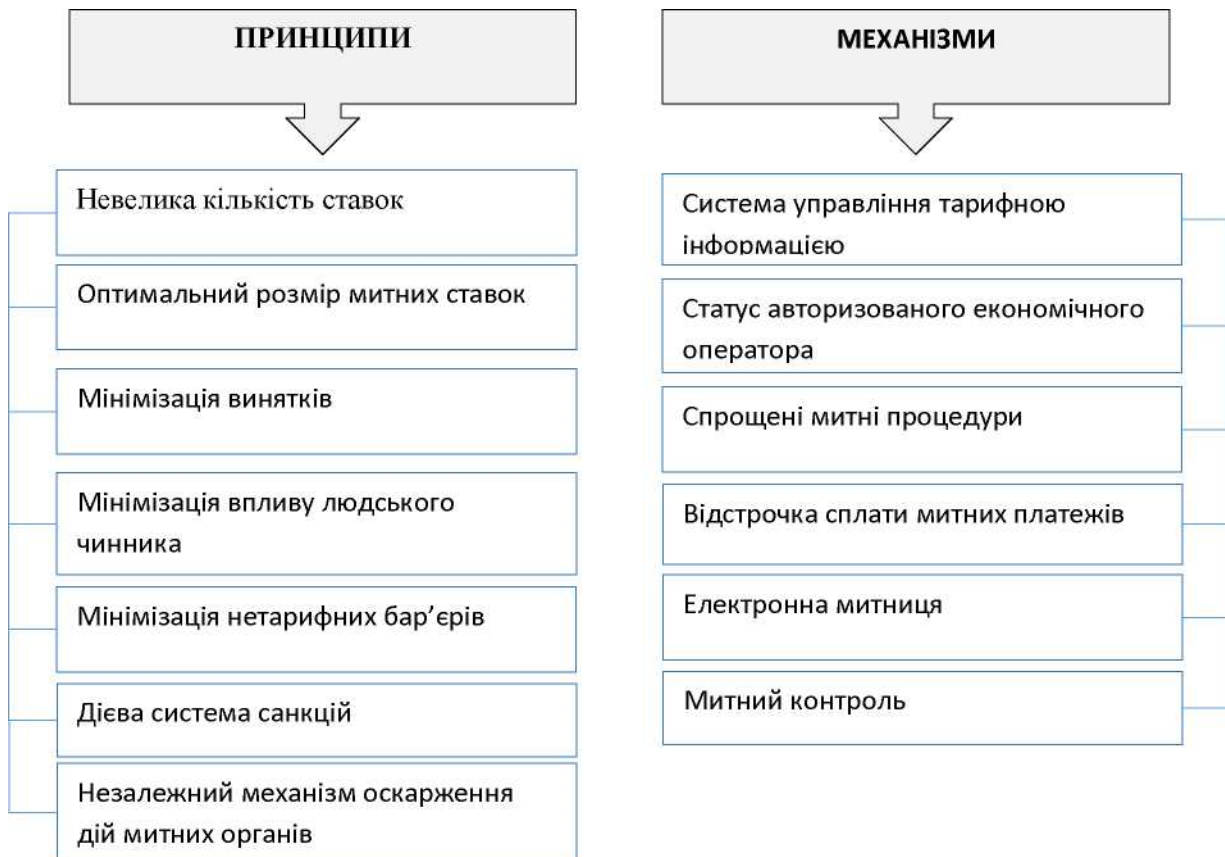

Рис. 1. Орієнтири впровадження сучасних механізмів адміністрування митних платежів

Джерело: побудовано на основі [7, 8, 9]

Використання переваг автоматизованих систем, серед іншого, характеризується можливістю мінімізації безпосередньої взаємодії митних органів та їх клієнтів, що, відповідно, і мінімізує можливість корупційних дій зі сторони обох. З іншої сторони, застосування автоматизованих систем дозволяє митним органам відстежувати торгівлю товарами у режимі реального часу, а також забезпечує обробку значних масивів даних, що дає додаткові можливості - аналізувати тенденції та виявляти факти, які вказують на можливі корупційні

діяння [10, с. 62].

Автоматизовані системи адміністрування митних платежів у різних країнах, як правило, включають ряд підсистем, серед яких:

- контроль товаросупровідних документів;
- обробка декларацій;
- контроль митних тарифів і відповідної документації;
- оцінка імпорту;
- контроль товарів, які знаходяться у режимі транзиту чи надходять на склад;
- управління ризиками;
- статистика ЗЕД.

Окрім зазначених, поширеною є система відстеження надходження митних платежів, які функціонують з метою обліку сплачених мит і податків, штрафних санкцій, відшкодування і залишків щодо кожного окремого митного агента, брокера, імпортера. В основному ця система спрямована на відстеження надходжень митних зборів до казначейства та узгодження звітів про доходи.

До найпомітніших переваг впровадження автоматизованих систем у систему адміністрування митних платежів відносяться:

- швидка обробка записів;
- «націлювання» системи контролю на конкретних суб'єктів ЗЕД;
- підвищення якості акумулювання митних платежів до бюджету та контроль доходів;
- можливість ефективного та швидкого обміну даними;
- висока точність введеної інформації;
- формування повної статистичної бази [11, с. 118].

Сьогодні кроки в напрямі автоматизації та комп'ютеризації зробили митні системи у більшості розвинених держав. Зокрема, Система митного оформлення імпортних та експортних вантажів Великої Британії (Customs Handling of Import and Export Freight system (CHIEF)), введена в дію з 1994 року, дозволяє суб'єктам ЗЕД надавати відповідну інформацію у митні органи в

електронному вигляді та забезпечує автоматичну перевірку поданих декларацій. Зважаючи на доволі тривалий термін функціонування, сьогодні система характеризується суттєвими доопрацюваннями та впровадженнями новацій. Для прикладу, вона є частиною процесу оцінки ризиків при митному переміщенні товарів, коли автоматично визначаються партії вантажів чи окремі товари, які потребують фізичного огляду або перевірки документації.

У США функціонує дві автоматизовані системи у сфері адміністрування митних платежів - Автоматизація комерційного середовища (Automated Commercial Environment (ACE)) та Автоматизована комерційна система (Automated Commercial System (ACS)), в Іспанії - Система аналізу митного ризику для збору декларацій для контролю (The customs risk analysis system for the selection of declarations for control). Особливістю системи Іспанії є те, що вантажі для перевірки обираються через встановлені національні і місцеві профілі ризику, які формуються на основі врахування різних типів показників. Серед іншого, у цій системі використовуються спеціально розроблені алгоритми порівняння інформації у деклараціях, а також податкової інформації оператора.

Варто зауважити, що система поступово удосконалюється і адаптується під зміну потреб митних органів. Цей інструмент поступово вдосконалюється та адаптується до потреб митників, які здійснюють контроль (система може попередити працівника щодо оформлення декларації). Водночас в умовах сьогодення інформація, введена у автоматизовану систему, є доступною для визначених органів через використання різних електронних інструментів для можливості переоцінки ризиків.

Технологічно ефективною є системи автоматизованого митного оформлення товарів та послуг Мексики, яка включає: Модель податкового адміністрування зовнішньої торгівлі (MATCE), Проект інтеграції митних технологій (PITA), Мексиканське єдине вікно для зовнішньої торгівлі (VUCEM) та Інтегральну автоматизовану митну систему (SAAI). Застосування цієї комплексної автоматизованої системи забезпечує:

- зменшення часу митного оформлення товарів;
- покращення формування економічної аналітики;
- підвищення ефективності управління митними ризиками;
- простежуваність митних операцій у режимі реального часу;
- збільшення рівня прозорості та підзвітності, що є стримуючим фактором для розвитку корупції [5].

В контексті комп'ютеризації системи адміністрування митних процедур вагомим завданням є підготовка і спрощення вже сформованих відпрацьованих «ручних» систем, процедур і документів та їх адаптація до вимог автоматизації.

У багатьох митних системах у різних країнах їх комп'ютеризація відбувалася шляхом «прищеплення» до ручної системи, що не передбачало її заміни. Такий підхід результував дублюванням процедур, їх ускладненням за рахунок надмірної кількості етапів обробки декларацій та інших документів. Це пов'язано з тим, що у митних органах з низьким рівнем впровадження автоматизації процедур та ручним управлінням кількість етапів та процедур є значною.

Відтак у процесі модернізації системи адміністрування митних платежів за рахунок їх комп'ютеризації у першу чергу доцільно переглянути існуючі ручні механізми, що, швидше за усе, призведе до необхідності внесення змін у законодавчо-нормативну базу, зміни умов праці персоналу та покращення їх професійних навичок. Це важлива умова ефективної організації процесу автоматизації митних процедур, адже, як зауважує М. Кеєн, «якщо на комп'ютерні системи накласти погано організовані або непродумані ручні процедури, вони виявляться марними і, можливо, посилять наявні проблеми» [12]. Окрім того, автоматизації митних процедур повинна проходити у відповідності до міжнародно узгоджених вимог автоматизації, норм та процедур митного регулювання.

Висновки. Таким чином, в контексті дослідження особливостей автоматизації системи адміністрування митних платежів у розвинених країнах, можна виділити основні напрями їх впровадження у вітчизняну митну систему,

серед яких:

- забезпечення електронного обміну даними;
- прямий «вхід» платника митних платежів до системи для внесення інформації та ефективної взаємодії з митними органами;
- застосування «розширеної» обробки даних як оперативного механізму, який дозволяє перевізникам вносити дані до прибуття на митний пост через спеціальні модулі автоматизованої митної системи;
- розширення використання мережі Інтернет як відносно дешевого та простого способу взаємодії при здійсненні транзакцій та обміні інформацією.

Водночас, попри ключову роль автоматизації системи та її визнання як дієвого інструменту зниження впливу людського чинника на митні процедури, (що результується зменшенням митної корупції), підвищення прозорості процедур завдяки покращенню доступності інформації і посилення звітності через впровадження електронного аудиту процесів, автоматизація сама по собі не сприяє комплексному вирішенню проблеми корупції у митних органах, що вимагає комплексного підходу до цієї проблеми.

Література

1. Запорожець О.Ф. Концептуальні домінанти митно-податкового адміністрування в Україні. *Економіка та держава*. 2012. № 8. С. 73-76.
2. Дрозд О.Ю., Сорока Л.В. Публічне адміністрування, судова влада та громадянський контроль. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 75-77.
3. Сідляр В.В., Валігура В.А. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/102.pdf
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Прокіпчук Л.І. Удосконалення митного оподаткування: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та управління*. 2020. №1. С. 87-91.
6. Денисенко С.І., Ільченко О.В. Міжнародно-правові аспекти боротьби з

корупцією в митних органах: досвід Сінгапуру. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 68-72.

7. Несторишен І. В., Бережнюк І. Г. Трансформація міжнародної співпраці з питань митної справи. *Економічні перспективи підприємництва в Україні* : збірник матеріалів Всеукраїнської інтернет-конференції (27-28 жовтня 2016 р.). Т.1. Ірпінь : УДФСУ. 2016. С. 292-295.

8. Radelytsky Y., Prokipchuk L., Galamaj R. Development of the customs payment administration system in the conditions of state customs reform in Ukraine. *Journal of Economic Spectrum*. 2020. Vol. XV. Issue 3. P. 24–32

9. Реформа митниці. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/customs-reform>.

10. Микуляк О., Стефанишин Р. Впровадження інформаційних технологій у митну практику України. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 4. С. 53-65.

11. Прокіпчук Л.І. Система адміністрування митних платежів: теоретичні основи та інституційні засади розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2016. Вип. 6 (122). С. 116-120.

12. Keen M. Changing Customs. Challenges and Strategies for the Reform of Customs Administration. International Monetary Fund. 2003. 202 p.

References

1. Zaporozhets, O. F. (2012), “ Conceptual dominants of customs and tax administration in Ukraine ”, *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*. 8, pp. 73-76.

2. Drozd, O. Iu. & Soroka, L. V. (2023), “ Public administration, judiciary and civil control ”, *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, vol. 2, pp. 75-77.

3. Sidliar, V. V. & Valihura, V. A. (2021), “ Problems of administration of customs payments through the prism of fiscal threats ”, *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 8, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/102.pdf (Accessed 20 May 2023).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 20 May 2023)

5. Prokipchuk, L. I. (2020), “ Improvement of customs taxation: current state and development prospects ”, *Ekonomika ta upravlinnia – Economics and management*, vol. 1, pp. 87-91.
6. Denysenko, S. I. & Ilchenko, O. V. (2021), “ International legal aspects of combating corruption in customs authorities: the experience of Singapore ”, *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, vol. 5, pp. 68-72.
7. Nestoryshen, I. V. & Berezhniuk, I. H. (2016), “ Transformation of international cooperation on customs issues ”, Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi internet-konferentsii “Ekonomichni perspektyvy pidpriemnytstva v Ukraini” [Collection of materials of the All-Ukrainian Internet Conference “Economic prospects of entrepreneurship in Ukraine”], UDFSU, Irpin, Ukraine, October 27-28, pp. 292–295.
8. Radelytskyi, Y., Prokipchuk, L. & Galamaj R. (2020), “ Development of the customs payment administration system in the conditions of state customs reform in Ukraine ”, *Journal of Economic Spectrum*, Vol. XV, no. 3, pp.24–32.
9. Ministry of Finance of Ukraine (2023), “ Customs reform ”, available at: <https://mof.gov.ua/uk/customs-reform>. (Accessed 25 May 2023).
10. Mykuliak, O. & Stefanyshyn, R. (2019), “ Implementation of information technologies in the customs practice of Ukraine ”, *Svit finansiv – The world of finance*, vol. 4, pp. 53-65.
11. Prokipchuk, L.I. (2016), “ The system of administration of customs payments: theoretical foundations and institutional foundations of development ”, Zbirnyk naukovykh prats “Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy” – Collection of scientific works “Socio-economic problems of the modern period of Ukraine”, vol. 6, pp. 116-120.
12. Keen, M. (2003), *Changing Customs. Challenges and Strategies for the Reform of Customs Administration*, International Monetary Fund. 202.

Стаття надійшла до редакції 06.07.2023 р.